

TEMIDA
Decembar 2010, str. 61-82
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM1004061P
Izvorni naučni rad

Analiza stavova javnosti u Srbiji prema fenomenu seksualne zloupotrebe dece

NIKOLA PETKOVIĆ,
MIRJANA ĐORĐEVIĆ,
VASILJE BALOS*

Aktuelizovanje teme seksualne zloupotrebe dece u Srbiji tokom 2010. godine i serija hapšenja lica osumnjičenih za „krivično delo pedofilije“ podstakla je autore da realizuju studiju koja će analizirati stavove javnosti prema seksualnoj zloupotrebi dece. Studija je sprovedena na uzorku od 804 ispitanika u tri komparativne kategorije, obuhvatajući laike, profesionalce koji rade sa potencijalnim žrtvama i počiniocima seksualnog zlostavljanja, te studente beogradskog univerziteta. Pored procene informisanosti i konkretnih znanja ispitanika, autori će procenjivati orijentaciju stavova u pet dimenzija ispitujući percepciju pojma deteta, percepciju pojma zlostavljača i uzroka zlostavljanja, stavove prema kaznenim merama namenjenim seksualnim prestupnicima, stavove prema viktimizaciji dece sa smetnjama u razvoju i konačno percepciju dečijeg odnosa prema samom činu zlostavljanja.

Ključne reči: stavovi, seksualna zloupotreba, deca.

---

* Nikola Petkovic je dipl. spec. pedagog, doktorant Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, E-mail: nikola82petkovic@yahoo.com

Mirjana Đorđević je dipl. oligofrenolog, asistent na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, E-mail: miraj@verat.net

Vasilije Balos je dipl. defektolog, doktorant na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, E-mail: jacques@open.telekom.rs

Uvodna razmatranja

Seksualna zloupotreba dece predstavlja temu brojnih kriminoloških i viktimoloških istraživanja poslednjih dvadeset godina. Izuzetno visoka stopa prevalencije, specifičnost i vulnerabilnost žrtava, kao i problemi prevencije zlostavljanja, detekcije napasnika i ozbiljnih sekvela koje ovaj tip kriminaliteta ostavlja na žrtve, predstavljaju samo neke od tema u opširnoj naučnoj elaboraciji ovog fenomena (Perić-Todorović, 2002; Banjanin-Đuričić, 1998; Sladović, 1988; Ajduković, 1991; Blume, 1990; Balderian, 1991).

Ipak i pored značajne akumulacije znanja, ostvarenih preventivnih, ali i restriktivnih mera državnog (vladinog), a posebno nevladinog sektora, seksualna zloupotreba dece na globalnom nivou predstavlja pojavu koja ne samo da opstaje, već progredira, pa i evoluiru u fenomenološkom smislu.

Serija hapšenja osumnjičenih za „krivično delo pedofilije“ u policijskoj akciji „Armagedon“ početkom 2010. godine otvorila je brojna pitanja vezana za seksualno nasilje prema najmlađima u Srbiji. Naime hapšenje „preko 30 osumnjičenih“ za probavljanje, posedovanje, distribuciju dečje pornografije i iskorišćavanje maloletnika za pornografiju, izazvala je burne reakcije javnosti i medija. Činjenica da su među uhapšenima bili studenti, inženjeri, profesori, pa i javnosti poznate medijske ličnosti, pokrenula je bujicu osećanja, bunt pa i ideje uvođenja drastičnih retributivnih mera i ponovnog uvođenja smrtne kazne.

Senzacionalistički naslovi štampanih i digitalnih medija u kratkom periodu razvili su atmosferu predatorske panike, prema kojoj socijalno kamuflirani nasilnici na svakom koraku vrebaju nezaštićenu decu. Slučajevi visokotehnoških zloupotreba, internet pedofila, homoseksualnih zlostavljanja dece od strane nastavnika, ali i zlostavljanja devojčica sa intelektualnom ometenošću, u kratkom vremenu postavili su pitanje realnog broja onih koji predstavljaju opasnost po najmlađe, kao i mogućnost daljeg preventivnog delovanja na tom polju.

Pored velike važnosti pokrenutih tema, ovaj turbulentni period ostavio je i neobičan utisak, autističke javnosti, koja je sa čuđenjem i iznenađenošću sada reagovala na „nove informacije“ o ovom tipu kriminaliteta. Pri tome, ovakve reakcije postaju posebno zanimljive kada se uzme u obzir da su u poslednjih desetak godina aktivnosti Viktimološkog društva Srbije, a posebno Incest trauma centra bile značajno usmerene ka senzibilizaciji i informisanju građana o problematici fizičkog i seksualnog nasilja (unutar i van porodice). Tako vodeći se ovim podacima mogli smo da pratimo značajnu antitrafiking kampanju različitih nevladinih agencija, kao i podatke naučnih istraživanja prema kojima je

čak 68% dece trafikovane u Srbiji, bilo namenjeno daljoj seksualnoj eksploataciji (Nikolić-Ristanović i sar., 2008). U istom kontekstu Incest trauma centar u svom višegodišnjem radu, konstantno je prikazivao alarmantne statističke podatke prema kojima jedna od tri devojčice do svoje osamnaeste godine doživi neki vid seksualnog zlostavljanja, posebno akcentujući epidemičnost incestuoznih nasilnih relacija. Konačno, vodeći se istim izvorom (Bogavac, Popadić, 2009) prikazale su ozbiljnu problematiku seksualnog nasilja u školskom kontekstu, gde deca često postaju žrtve zaposlenih u ustanovama obrazovanja, brige i starateljstva.

Kada rezimiramo prethodne navode stiče se utisak da srpska naučna, ali i opšta javnost svakako nije bila uskraćena za informacije o zastupljenosti, formama i ozbiljnosti seksualnog nasilja prema deci. Ipak stav ignorancije, tolerancije ili prostog okretanja glave od problema, koji je tako karakterističan za ovaj fenomen čini se da na kraju nije zaobišao ni Srbiju.

Upravo u tom kontekstu ovaj rad i postavlja svoje ciljeve. Naime, uočena diskrepancija između epidemične prisutnosti seksualnog nasilja prema najmlađima i „neupućene“ javnosti, podstakla je autore ovog rada da sprovedu istraživanje koje će obuhvatiti oblast stavova javnosti prema ovom fenomenu. U tom smeru autori će pored teorijske elaboracije problematike socijalnih reakcija prema percepciji dece u seksualnom kontekstu prikazati rezultate sprovedenog istraživanja.

Finalno, sam cilj rada, predstavlja analiza stepena informisanosti ispitanika o značajnim elementima fenomena seksualne zlopotrebe dece uključujući percepciju pojma deteta, pojma zlostavljača i žrtve, stavova o kaznenoj politici, kao i stavova o viktimizaciji ometene dece. U skladu sa tim, autori su želeli da ispituju postoje li statistički značajne razlike u stavovima unutar tri kategorije ispitanika (studenata, stručnjaka i laika).

Specifičnosti pojedinih istraživanja stavova prema seksualnoj zlopotrebi dece

Prema Trebješaninu (Trebješanin, 2001) stavovi predstavljaju relativno trajnu mentalnu dispoziciju, koja je socijalizacijom stečena i koja se ispoljava kao tendencija da se misli, oseća i postupa na određeni način, odnosno za ili protiv nečega. U tom kontekstu jedno od ključnih polazišta istraživanja koja se bave temom seksualnog nasilja bazira se upravo na ovoj pretpostavci spe-

cifične sprege stavova prema određenom fenomenu i ekspresivnog korelativnog kriminogenog ponašanja (Tennfjord, 2008). U skladu sa tim socijalno psihološke teorije poput socijalno kognitivne teorije (Bandura 1988), teorije razumne akcije i teorije planiranog ponašanja (Fishbein, Ajzen, 1975) nastojale su da potvrde postojanje pomenute veze, dajući značajne implikacije ka polju zloupotrebe dece i maloletnika.

Problematika istraživanja percepcije seksualnog nasilja nad decom počinje već različitim odnosom prema integralnim, pojedinačnim delovima ovog semantičkog konstrukta. Tako, ako krenemo od samog pojma deteta uočljiva je značajna razlika starosnih granica kojima se određuje detinjstvo. Primera radi, UN u Konvenciji o pravima deteta, određuje pojam deteta do 18 godine života, dok Krivični zakon Republike Srbije isti ograničava na 14 godina. Na drugoj strani države poput Jemena ili Irana sa svojim specifičnim kulturološkim okvirom, zakonski propisuju legitimnost konsenzualnih seksualnih relacija i braka već na uzrastu od 9 godina, doprinoseći na taj način značajnoj relativizaciji ovog pojma. Konačno istovetna liberalnost stavova prema ranom stupanju u seksualne odnose i bračnosti može se pratiti i kod Roma, koji prema podacima Centra za interetnički dijalog i toleranciju, u Bugarskoj u čak 74% slučajeva imaju „stalnog partnera“ na uzrastu od 10 godina.

U okviru istog konteksta, autori Džons i Džemot (Jones, Jemmott, 2009) baveći se pitanjima percepcije seksualne zloupotrebe dece na uzorku od 1400 ispitanika, daju zanimljive podatke prema kojima čak 18% ispitanih, osobe sa navršениh trinaest godina života ne smatra više decom. Takođe u istoj studiji oko 13,5 % ispitanih smatra da detinjstvo devojčice prestaje sa prvom menstruacijom, dok 7,2% iznosi stav da devojčica koja je imala seksualne odnose nije više dete.

Druga ravan istraživačkih problema odnosi se na percipiranje samog pojma zlostavljanja. Tako brojne studije usmerene na ispitivanje stepena informisanosti populacije roditelja, njihovih znanja i stavova prema tematici seksualnog nasilja, pokazuju da i roditelji imaju poteškoće pri određivanju navedenog pojmavnog okvira (Wurtele i sar., 2008; Rheingold i sar., 2007; Herbert i sar., 2002). Istraživanje Matome i saradnika pokazuje da najveći broj roditelja ima sklonost ka užem koncipiranju pojma u odnosu na njegovu stvarnu sadržajnu konstrukciju, često svodeći seksualno zlostavljanje na penetrativne seksualne forme odnosa (Mathoma i sar., 2006).

Konačno problematika stavova prema seksualnom zlostavljanju dece komplikuje se činjenicom da pojam zlostavljanja implicira primenu fizičkog nasilja. Tako različiti propedofilski autori poput Frica Bernanrda (Bernard, 1972)

osnivača Internacionalnog pokreta enklava za pedofile ili Severno-američke asocijacije za promovisanje ljubavi između muškaraca i dečaka (NAMBLA-North American Man-Boy Love Association) upravo na ovom argumentu baziraju svoje stanovište prema kojem nenasilne konsenzualne realacije ne mogu biti inkriminisane samo na osnovu uzrasta deteta.

Naravno i pored ovih u najmanju ruku diskutabilnih stavova većina autora je saglasna sa činjenicom da odsustvo fizičkog nasilja i postojanje deklarativne saglasnosti deteta ne isključuje primenu psihološkog nasilja i zloupotrebe položaja koju odrasla osoba ima nad detetom (Bradshaw, 1988). Psihološka i emocionalna nezrelost deteta, kao i nedovoljni kapacitet da se razume priroda seksualnih ponašanja, samo su neki od argumenta koji seksualne kontakt sa detetom nužno definišu kao zlostavljanje. Ipak valja napomenuti da ideja prisutnosti dečje seksualne motivacije ostaje snažna komponenta određivanja valence stava prema ovom fenomenu. Naime pomenuta studija Džonsa i Džemota (Jones, Jemmott, 2009) prikazuje podatke prema kojima oko 65-70% ispitanika smatra da devojčice svojim oblačenjem intenciozno privlače pažnju odraslih muškaraca, implicirajući postojanje želje kod dece da imaju seks sa odraslima već na ranom uzrastu.

Razlike u strukturi stavova zanimljivo je pratiti i u odnosu na karakteristike ispitanika, ali i potencijalnih nasilnika. Tako Velman (Wellman, 1993) ističući značaj socijalizacije i rodno definisanih vaspitnih obrazaca naglašava da žene pokazuju snažnija prosocijalna uverenja i stavove, iskazuju veći nivo emotivnog saosećanja sa žrtvama, a ujedno i negativnije stavove prema pojavi seksualnog nasilja.

Ipak, snažan efekat rodno obojenih stereotipa primetan je i u studiji Hedertona i Berdsala (Beardsall, Hetherton, 1998) koji analizirajući stavove profesionalaca zaposlenih u socijalnim službama nalaze da se seksualno zlostavljanje od strane žena opaža kao manje ozbiljno nego isto počinjeno od strane muškaraca.

Dalja istraživanja informisanosti i stavova stručnjaka koji su u neposrednom kontaktu sa decom, odnosno žrtvama seksualnog nasilja ukazuju da zaposleni u službama dečje zaštite ne poseduju dovoljan nivo znanja, kao ni kompetentnosti za sprečavanje ili prepoznavanje simptoma seksualnog nasilja (Blakeley, Ribeiro, 1997). Ipak ono što je posebno neobično jeste da pojedine studije prikazuju stavove paradoksalne pretpostavljenoj profesionalnoj orijentaciji. Naime Heger (Haeger, 1988) u studiji koja je obuhvatila 49 psihijatara prikazuje podatke prema kojima čak 23% psihijatara muškog pola nalazi da je

zlostavljanje provocirano atraktivnošću i zavodljivošću deteta kao i to da čak 54% stručnjaka ne nalazi pitanja zloupotrebe moći važnim u dinamici ovog tipa kriminaliteta. Zanimljivo za napomenuti je da je u istom uzorku 11% psihijatar smatralo da je veća verovatnoća da su eventualne optužbe deteta za seksualno zlostavljanje fantazija pre nego istina.

Još jedna od zanimljivosti problematike istraživanja stavova prema datoj temi leži i u činjenici da oni koji nalaze decu seksualno atraktivnom mogu pripadati bilo kojoj uzrasnoj dobi. Primera radi, u uvodu pomenutoj policijskoj akciji „Armagedon“ osumnjičeni su bili starosti u rasponu od ranih dvadesetih do poznih šezdesetih godina. U tom kontekstu zanimljivo je pratiti i rezultate studije Hegna i saradnika (Hegna i sar., 2004) koji su ispitujući populaciju studenata primenom hipotetičkih scenarija dali značajne implikacije o ovom fenomenu. Tako su na uzorku od 710 ispitanika pomenuti autori dobili podatke da 28,6% muškaraca i 7.8% devojaka daje potvrdne odgovore o „hipotetičkoj verovatnoći“ praktikovanja seksa sa detetom. Ovakvi rezultati dobijeni su bez specifičnog uzrasnog određivanja pojma deteta. Ipak precizirajući uzrast deteta na ispod 12 godina, potvrdne odgovore je dalo oko 6% muškaraca i oko 1% devojaka, dok je na preciziranom uzrastu deteta između 13-14 godina, potvrdne odgovore dalo nešto preko 19% muškaraca i 3% ispitanica. U istom kontekstu zanimljivo je pratiti nalaze da je čak 17.3% muškaraca i 2,5 % ispitanica pristupalo sajtovima sa dečjom pornografijom najmanje jednom nedeljno.

Metodologija i uzorak

Analiza stavova javnosti u Srbiji obuhvatila je ukupno 804 punoletne osobe. Pri tome 430 ispitanika činilo je laičku populaciju, 192 ispitanika su činili profesionalci koji u svom opisu posla imaju rad sa žrtvama i počiniocima seksualnog nasilja (psiholozi, psihijatri, defektolozi, socijalni radnici), a 182 predstavljali su studenti beogradskog univerziteta. Istraživanje je realizovano slanjem elektronskih verzija upitnika, odnosno anketiranjem kroz štampane forme u tri grada na teritoriji Republike Srbije.

Uzorak laika prema polnoj strukturi čini 54 % muškaraca i 46 % žena. Posmatrano na nivou cele podgrupe prosečne godine starosti laika iznose 41 godinu, uz poštovanje kriterijuma prema kome su uzorkom obuhvaćene samo osobe starije od 25 godina. Profesionalce prema polnoj strukturi čini 89.6% žena, odnosno 10.4% muškaraca. Posmatrano prema godinama starosti pro-

sečne godine starosti profesionalaca iznose 38 godina. U istim okvirima uzorak studenata čini 61% ispitanica, odnosno 39% muških ispitanika. Prosečna starosna dob studenata iznosi 20 godina, pri čemu su iz uzorka isključeni svi studenti stariji od 25 godina.

Kao napomenu valja naglastiti da i pored napora istraživača da uzorak ujednače po polnoj strukturi, ovo se postavilo kao veoma teško, a posebno u kategoriji profesionalaca. Naime, činjenica da značajno veći broj žena, nego muškaraca bira pomažuće profesije, za svoj životni poziv, uslovlila je i primetnu neujednačenost uzorka.

Konačno kao važno se postavlja i to da je prilikom sprovedenih anketiranja približno 18% štampanih upitnika vraćeno sa nepotpunim odgovorima ili prazno, dok je iz iste grupe 7 upitnika sadržalo lascivne komentare na temu istraživanja van ponuđenih pitanja i odgovora.

Primenjeni instrument

Za potrebe istraživanja konstruisan je poseban upitnik, dizajniran prema uzoru na radove Džonsa i Džemota (Jones, Jemmott, 2009) te skale za procenu stavova "Attitudes toward child sexual abuse scale", norveške autorke Odfrid Tenfjord (Tennfjord, 2008).

Instrument se sastoji iz tri dela (53 ajtema) i pored osnovnih demografskih podataka sadrži pitanja koja se tiču procene informisanosti i konkretnih znanja ispitanika vezanih za dati problem, odnosno ajteme koji se odnose na procenu stavova. Verzija upitnika namenjena profesionalcima sadrži tri dodatna pitanja, koja obrađuju polje profesionalne osposobljenosti stručnjaka za rad sa žrtvama zlostavljanja, kao i potrebe za dodatnom edukacijom.

Deo upitnika namenjen proceni stavova sadrži 35 ajtema grupisanih u šest subgrupa prema kojima su ispitanici davali odgovore na petostepenoj Likertovoj skali. Sam instrument je pokazao dobre metrijske karakteristike (Kronbahov alfa koeficijent iznosi 0.814).

Pored deskriptivne statistike vršena je procena povezanosti zavisnih i nezavisnih varijabli u postupku jednofaktorske analize varijanse. Ideja autora je bila da se ispitane subpopulacije razlikuju u pogledu aritmetičkih sredina na kvantitativnim zavisnim varijablama.

Podela ajtema prema subgrupama

- Informisanost
- Percepcija pojma deteta
- Pojam zlostavljača i uzroci zlostavljanja
- Kažnjavanje zlostavljača
- Viktimizacija dece ometene u razvoju
- Odnos dece prema zlostavljanju i posledice

Rezultati istraživanja

Informisanost i znanja

Analiza rezultata istraživanja sprovedenog u tri kategorije ispitanika pokazuje da 41.4% ispitanika ukupnog uzorka smatra da je dobro informisano o temi seksualne zloupotrebe dece, dok 19.3% iznosi neodređen stav, a 16.3% smatra da je slabo informisano.

U istom kontekstu, pojedinačnom analizom subgrupa dobijaju se podaci prema kojima svega 35.1% laika navodi da je dobro informisano, dok 19.8% ispitanika navedene podgrupe daje neodređene odgovore, a 45.1% smatra da ima nizak nivo informisanosti prema datom problemu.

Posmatrano u subgrupi profesionalaca beleži se da samo 48% stručnjaka procenjuje svoj nivo informisanosti kao zadovoljavajući, dok 22.9% ispitanika iste grupe daje neodređene odgovore, a 29.2% procenjuje svoju informisanost kao nisku.

Konačno posmatrajući uzorak studenata, 46,1% ispitanika smatra da je dobro informisano o problemu seksualnog nasilja prema najmlađima, dok 30.8% daje neodređene odgovore, a 23.1% izveštava o niskoj informisanosti.

Istovremeno primenom jednofaktorske analize varijanse utvrđena je statistički značajna razlika između grupe laika posmatrane u odnosu na grupu profesionalaca i studenata $F(2,801)=13.485$, $p<0.001$, dok razlika srednjih vrednosti između uzorka profesionalca i studenata nije pokazala statističku značajnost.

Tabela 1. Komparacija rezultata subgrupa u odnosu na informisanost ispitanika

<i>Grupe</i>	<i>N</i>	<i>Sred. Vred.</i>	<i>Std. Dev.</i>
<i>Laici</i>	430	2.77	1.334
<i>Profesionalci</i>	192	3.22	1.150
<i>Studenti</i>	182	3.23	1.052
<i>Total</i>	804	2.98	1.252

Vodeći se prethodno prikazanim rezultatima, kao posebno značajni postavljaju se tri ajtema koja ispituju informisanost ispitanika o učestalosti viktimizacije (u odnosu na pol), kao i znanja o zakonskim granicama kojima se inkriminišu seksualni odnosi sa decom. Naime prema dobijenim podacima sve tri subgrupe pokazuju značajno niže procene viktimizacije, a posmatrano u odnosu na zvaničnu statistiku domaćih specijalizovanih viktimoloških udruženja. Tako čak 40.7% laika smatra da procenat devojčica koje postanu žrtve seksualnog nasilja iznosi ispod 5%, dok samo 19,6% ispitanika iz ove grupe daje visoke procene od preko 20%. Istovremeno percipiranje dečaka kao žrtava seksualnog nasilja pokazuje još slabije rezultate prema kojima čak 59.3% laika smatra da procenat dečaka koji bivaju viktimizovani iznosi ispod 5%.

U istim okvirima razmatranja analiza odgovora profesionalaca pokazuje da 18.8% stručnjaka procenjuje seksualnu zloupotrebu devojčica ispod 5% ukupnog broja maloletne dece ženskog pola, odnosno 32.3% stručnjaka daje istovetni nivo procene kada je u pitanju seksualno nasilje nad dečacima.

Kompariranjem subgrupa na nivou uzorka zanimljivo je da ispitanici studenti u 42.8% daju visoke procene viktimizacije devojčica iznad 20%, čime ova podgrupa pokazuje porast od dvadeset procentnih jedinica u odnosu na laike i profesionalce. Ipak treba naglasiti da 30,2% studenta smatra da viktimizacija devojčica ostaje ispod 10%, odnosno u 18.7% slučajeva ispitanici navode da je procenat zlostavljanih dečaka ispod 1% muške populacije maloletnika.

Finalno analiza znanja ispitanika o starosnim granicama partnera kojima se inkriminišu konsenzualni seksualni odnosi, pokazuje veoma slabe rezultate prema kojima svega 2,9% ispitanih laika daje tačne odgovore, odnosno 21.9% u subgrupi profesionalaca, te 7.7% ispitanih studenata.

Tabela 2. Prikaz rezultata na nivou celokupnog uzorka u odnosu na znanje ispitanika o starosnim granicama kojima se inkriminišu seksualni odnosi

		Frekv.	Valid Proc.	Kumulativ. Procent
1	10 god	5	.6	.6
2	14 god	69	8.6	9.2
3	16 god	200	24.9	34.1
4	18 god	530	65.9	100.0
	Total	804	100.0	

Prethodno prikazani rezultati postaju posebno interesantni kada se uzme u obzir da 61.6% ispitanika ukupnog uzorka smatra da informacije o problemu seksualne zloupotrebe dece nisu lako dostupne javnosti. Tako posmatrano prema subgrupama 61.9% laika deli mišljenje o teško dostupnim pravim informacijama, dok se na isiti način izjašnjava čak 79.2% profesionalaca i 53.3% studenata.

Percepcija pojma deteta

Percepcija pojma deteta praćena je kroz analizu odgovora na pet ajtema. Tako posmatrano na nivou celokupnog uzorka 80.7% ispitanika daje odgovor da se aposolutno ne slaže sa izjavom na ajtemu 15 (*Svako ko napuni 13 godina nije više dete*), dok 7.6% navodi da se delimično ne slaže. Ipak ono što je posebno značajno jeste da na nivou ukupnog uzorka 5.9% pokazuje delimično ili potpuno slaganje sa navedenom izjavom, kao i to da 5,7% daje neodređene odgovore.

U istom kontekstu parcijalni prikaz rezultata pojedinačnih grupa pokazuje da subgrupa laika u 8% smatra da osoba sa 13 godina više nije dete (delimično ili potpuno), dok ovakav stav deli i 3,1% profesionalca kao i 3.8% studenata .

Primenom jednofaktorske analize varijanse na ajtemu 15 nije pronađena statistički značajna razlika srednjih vrednosti poređenih grupa.

Tabela 3. Komparacija rezultata subgrupa na ajtemu 15
(Svako ko napuni 13 godina nije više dete)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	1.40	1.003
Profesionalci	192	1.40	.786
Studenti	182	1.34	.783
Total	804	1.39	.907

Analiza rezultata dobijenih na ajtemu 16 (*Devojčica koja je imala seksualne odnose nije više dete*), pokazuje da se 85.9% ukupnog uzorka delimično ili potpuno ne slaže sa navedenom izjavom, dok 8.1% ispitanika iznosi delimično ili potpuno slaganje. Istovremeno 6% ispitanika dalo je podvojene odgovore da se i slaže i ne slaže.

Posmatrano prema pojedinačnim subgrupama ajtem 16 postaje posebno zanimljiv s obzirom na distribuciju odgovora u subgrupi laika u kojoj čak 14.2% ispitanika daje odgovore potpunog ili delimičnog slaganja sa datom izjavom. Značaj prikazanih rezultata postaje jasniji kada se uzme u obzir da iste odgovore daje 2.1% profesionalaca, dok su odgovori slaganja izostali u subgrupi studenata.

Primenom jednofaktorske analize varijanse utvrđena je statistički značajna razlika srednjih vrednosti prve grupe (grupe laika) posmatrane u odnosu na grupu profesionalca i grupu studenata $F(2.801)=22.285$, $p<0.001$, dok statistička značajnost nije potvrđena u komparaciji poslednje dve.

Tabela 4. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 16
(Devojčica koja je imala seksualne odnose nije više dete)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	1.73	1.237
Profesionalci	192	1.21	.693
Studenti	182	1.31	.609
Total	804	1.51	1.035

Konačno analiza odgovora na ajtemu 21 (*Neka deca su toliko zrela i pre 13 godina, pa nije pogrešno imati seks sa njima*) pokazuje da 96.8% ispitanika ukupnog uzorka daje odgovore potpunog ili delimičnog neslaganja sa datom izjavom. Istovremeno 2.2% ukupnog broja ispitanih pokazuje delimično ili potpuno slaganje, a 1% daje neodređene odgovore. Pri tome zanimljivo je naglasiti da svi odgovori slaganja pripadaju ispitivanoj grupi laika i to sa 4.2% subgrupe.

Finalno primenom jednofaktorske analize varijanse utvrđena je statistički značajna razlika srednjih vrednosti komparirane grupe laika u odnosu na profesionalce i studente, $F(2.801)=8.432$, $p<0.05$, ali ne i u komparaciji poslednje dve.

Percepcija zlostavljača i uzroci zlostavljanja

Posmatrano na nivou celokupnog uzorka, ajtem 32 (*Ukoliko osoba fizički ne povređuje dete, ona se ne može nazvati „zlostavljač“*) u 88,7% slučajeva pokazuje odgovore potpunog ili delimičnog neslaganja, dok u 6.6% prikazuje

odgovore potpunog ili delimičnog slaganja. Istovremeno u istim okvirima 4,7% ispitanika na ovom ajtemu daje neodređene odgovore.

Prilikom komparacije subgrupa primećen je isti trend kao i u prethodno prikazanim analizama prema kojem najviše odgovora slaganja daju laici i to u 9% slučajeva, dok isti izostaju u kategoriji profesionalaca. Istovremeno analiza odgovora studenata na istom ajtemu, pokazuje da 7.6% ispitanika ove grupe smatra da zlostavljanje mora uključivati fizičko povređivanje.

Primenom jednofaktorske analize varijanse utvrđena je statistički značajna razlika srednjih vrednosti poređenih subgrupa $F(2,801)=21.934$, $p<0.05$.

Procena percepcije zlostavljača u odnosu na polnu pripadnost nasilnika vršena je analizom odgovora pri ajtemu 18 (*Žene ne zlostavljaju seksualno decu*). Tako, posmatrano na nivou celokupnog uzorka, 81% ispitanika daje odgovore potpunog ili delimičnog neslaganja, 9.8% neodređene odgovore, a 9.1% odgovore potpunog ili delimičnog slaganja sa navedenom izjavom.

U istom kontekstu komparacija subgrupa pokazuje da najveći udeo ispitanika koji se slažu sa izjavom da žene ne zlostavljaju decu čine laici i to 14% pomenute grupe. Istovremeno u grupi profesionalaca i studenata postavlja se istovetan procenat odgovora slaganja (delimičnog) i to u 3.1% navedenih subgrupa.

Prilikom kompariranja srednjih vrednosti na ajtemu 18, utvrđene su statistički značajne razlike između sve tri grupe $F(2,801)=29.498$, $p<0.001$.

Tabela 5. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 18
(*Žene ne zlostavljaju seksualno decu*)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	1.92	1.273
Profesionalci	192	1.24	.659
Studenti	182	1.50	.846
Total	804	1.66	1.102

Ipak poimanje uloge žena u fenomenu seksualne zloupotrebe otkriva značajne podatke prilikom analize rezultata na ajtemu 38 (*Žene nekada svesno „okrenu glavu“ kada muž ili očuh imaju seksualne odnose sa detetom*). Tako čak 51,3 % ispitanika na nivou ukupnog uzorka iznose stav da se slažu (potpuno ili delimično) sa navedenom izjavom. Istovremeno 22.1% daje neodređene odgovore, a samo 24.7% daje odgovore delimičnog ili potpunog neslaganja.

Prikazani rezultati postaju posebno značajni prilikom kompariranja subgrupa u kojoj čak 71,8% profesionalaca daje potvrdne odgovore, smatrajući da žene svesno tolerišu seksualno nasilje. U istom kontekstu potvrdne odgo-

vore daje i 43% ispitanih laika, odnosno 57.2% studenata. Ovome treba pridodati da u sve tri subgrupe postoji tendencija davanja neodređenih odgovora od približno 20%.

Kompariranjem srednjih vrednosti po subgrupama utvrđena je statistički značajna razlika između sve tri grupe $F(2.801)=23.300$, $p<0.001$

Tabela 6. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 38
(Žene nekada svesno „okrenu glavu“ kada muž ili očuh imaju seksualne odnose sa detetom)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	3.07	1.486
Profesionalci	192	3.82	1.033
Studenti	182	3.42	1.009
Total	804	3.33	1.327

Problematika percepcije zlostavljača ispitivana je i kroz ajtem 26 (*Homoseksualci pokazuju veću sklonost ka seksualnom zlostavljanju dece*). Tako posmatrano na nivou celokupnog uzorka 15.9% ispitanika iznosi stav delimičnog ili potpunog slaganja sa datom izjavom, dok 26.9 % iznosi stav da se i slaže i ne slaže, a 57.2% ispitanih izjavljuje da se delimično ili potpuno ne slaže prema stavu povećane sklonosti homoseksualaca za ovakav vid seksualnog nasilja.

Posmatrano prema subgrupama, uzorak laika daje odgovore slaganja u 24,2% slučajeva, profesionalci u svega 5.2%, a studenti u 7,7%. Takođe, valja naglasiti da procenat neodređenih odgovora iznosi približno 30% i u subgrupi profesionalaca i subgrupi studenata, dok je kod profesionalaca prisutan u samo 8,3% slučajeva .

Posmatrano u ravni srednjih vrednosti utvrđena je statistički značajna razlika između sve tri grupe $F(2.801)=60.215$, $p<0.05$.

Tabela 7. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 26
(Homoseksualci pokazuju veću sklonost ka seksualnom zlostavljanju dece)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	2.56	1.340
Profesionalci	192	1.46	.891
Studenti	182	1.97	1.059
Total	804	2.16	1.269

Kaznene mere prema zlostavljačima

Stavovi javnosti o primeni odgovarajućih kaznenih mera prema osobama koje su osuđene za seksualne delikte prema najmlađima ispitivana je kroz analizu odgovora na ajtemima 33, 34 i 36. U tom smislu ispitanici su se izjašnjavali o potrebi primene strogih zatvorskih kazni, hemijske kastracije ili ponovnog uvođenja smrtne kazne.

U kontekstu prethodnog celokupni uzorak studenata iskazao je stav o potrebi kažnjavanja zatvorskim kaznama, dok je u subgroupi profesionalaca registrovano 5.2% odgovora koji su izneli neslaganje prema navedenom stavu, kao i identičan procenat podvojenih odgovora. Istovremeno u subgroupi laika registrovan je najviši procenat ispitanika koji se delimično ili potpuno protive navedenom tipu kažnjavanja i to u 17.5% ispitanika ove grupe, uz 2.3% sa neodređenim stavom.

Posmatrano u istom komparativnom odnosu, izražavanje stavova delimičnog ili potpunog slaganja o potrebi primene mera hemijske kastracije seksualnih delinkvenata registrovano je kod 73% ispitanih laika, kao i kod 76,4 % ispitanih studenata, dok su profesionalci pokazali podeljene stavove sa 44.8% ispitanika koji podržavaju hemijsku kastraciju, 27.1% neodlučnih i 28.1% stručnjaka koji se protive primeni navedenih mera.

Možda najzanimljivije podatke ipak predstavljaju stavovi ispitanika prema potrebi ponovnog uvođenja smrtne kazne u krivični zakon, a prema onima koji seksualno zlostavljaju decu. Tako najradikalnije stavove iznosi subgroupa laika u kojoj čak 70.7% ispitanika delimično ili potpuno podržava najstrožije retributivne mere. Nešto blaži stavovi primetni su u subgroupi studenata koji u 57.1% podržavaju smrtnu kaznu, uz 19.2% onih koji su neodređeni po ovom pitanju. Konačno najblaže stavove iznose profesionalci koji su saglasni sa pomenutom sankcijom u svega 25.1% slučajeva uz 15.6% stručnjaka koji nemaju jasno definsan stav.

Primenom jednofaktorske analize varijanse utvrđena je statistički značajna razlika srednjih vrednosti između sve tri komparirane grupe $F(2.801)=74.857$, $p<0.001$.

Tabela 8. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 36
(Za one koji seksualno zlostavljaju decu trebalo bi ponovo uvesti smrtnu kaznu)

<i>Grupe</i>	<i>N</i>	<i>Sred. Vred.</i>	<i>Std. Dev.</i>
<i>Laici</i>	430	3.92	1.540
<i>Profesionalci</i>	192	2.38	1.434
<i>Studenti</i>	182	3.41	1.261
<i>Total</i>	804	3.44	1.584

Viktimizacija dece ometene u razvoju

Procena stavova prema viktimizaciji dece ometene u razvoju praćena je kroz ajtem 42 (*Devojčice sa intelektualnom ometenošću su češće žrtve seksualnog zlostavljanja nego druge devojčice*), ajtem 43 (*Deca sa intelektualnom ometenošću koja imaju seksualne odnose sa odraslima imaju trajne emotivne posledice*) i ajtem 47 (*Decu sa intelektualnom ometenošću treba uključiti u programe specijalne preventivne edukacije*).

U tom kontekstu analiza stavova prema subgrupama pokazuje da na ajtemu 42 laici pokazuju približno ravnomernu distribuciju stavova u ravni slaganja, neslaganja, odnosno neodlučnih stavova, koja se kreće između 27 i 36% ispitanika. Isti trend ravnomerne distribucije primetan je i u kategoriji studenta dok je na navedenom ajtemu posmatranom u grupi profesionalaca primetan značajno viši nivo od 52,1% odogovora kojima se izražava delimično ili potpuno slaganje sa datom izjavom. Ipak treba naglasiti da 28.1% profesionalca u ovom kontekstu daje neodređene odgovore.

U istom komparativnom dizajnu posmatrano u ravni srednjih vrednosti utvrđena je statistički značajna razlika između subgrupe laika i profesionalaca, dok je potvrda statističke značajnosti razlike izostala u drugim poređenjima. $F(2.801)=3.932, p<0.05$.

Tabela 9. Komparacija rezultata prema subgrupama na ajtemu 42
(Devojčice sa intelektualnom ometenošću su češće žrtve seksualnog zlostavljanja nego druge devojčice)

<i>Grupe</i>	<i>N</i>	<i>Sred. Vred.</i>	<i>Std. Dev.</i>
<i>Laici</i>	430	2.99	1.215
<i>Profesionalci</i>	192	3.30	1.094
<i>Studenti</i>	182	3.19	1.083
<i>Total</i>	804	2.50	1.317

Analiza rezultata na ajtemu 43 (*Deca sa intelektualnom ometenošću koja imaju seksualne odnose sa odraslima imaju trajne emotivne posledice*) pokazuje da 75.8% laika daje odgovore potpunog ili delimičnog slaganja sa datom izjavom, ali i da 13.7% ispitanika negira postojanje emotivnih posledica.

Isti ajtem posmatran u subgrupi profesionalaca daje nešto više rezultate prema kojima 88.8% profesionalca pruža odgovore slaganja, dok 8.3% daje neodređene odgovore, a 3.1% negira postojanje trajnih emotivnih posledica u slučaju viktimizacije.

Konačno rezultati subgrupe studenata posmatrani na ajtemu 43 u 92.3% slučajeva iznose saglasan stav o emotivnim sekvelama. Ipak valja naglasiti da i u ovoj grupi 7.7% ispitanika iznosi stav neslaganja prema datoj izjavi.

Finalno analiza ajtema 47 (*Decu sa intelektualnom ometenošću treba uključiti u programe specijalne preventivne edukacije*) pokazuje da 80.5% ukupnog uzorka podržava usmeravanje preventivnih aktivnosti prema deci sa smetnjama u razvoju, dok svega 10% smatra da takva praksa ne bi bila opravdana.

Tabela 10. Rezultati na nivou celokupnog uzorka na ajtemu 47

(Decu sa intelektualnom ometenošću treba uključiti u programe specijalne preventivne edukacije)

		Frekv.	Valid. Proc.	Kumulativ Proc.
1	Apsolutno se ne slažem	65	8.1	8.1
2	Donekle se ne slažem	15	1.9	10.0
3	I slažem se i ne slažem	76	9.5	19.4
4	Donekle se slažem	132	16.4	35.9
5	Apsolutno se slažem	516	64.1	100.0
Total		804	100.0	

Odnos dece prema zlostavljanju

Analiza stavova koji se tiču percepcije dečijeg odnosa prema zlostavljanju biće parcijalno prikazana kroz analizu ajtema 19 (*Deca ne prijavljuju zlostavljanje zato što im to zapravo ne smeta*) i ajtema 20 (*Devojčice koje se oblače atraktivno namerno seksualno izazivaju muškarce*).

Tako posmatrani rezultati na ajtemu 19 u subgrupi profesionalca i studenata pokazuju skoro potpuno izražavanje stava neslaganja prema datoj izjavi sa više od 98.9%. Ipak, isti okvir analize u subgrupi laika daje 2.6% neodređe-

nih odgovora i 3.7% odgovora koji se slažu sa izjavom da deca ne prijavljuju zlostavljanje zato što im zapravo takav odnos ne smeta.

Nesto značajnije razlike primetne su pri analizi ajtema 20 u kojoj 18.9% laika pokazuje delimično ili potpuno slaganje sa izjavom da devojčice atraktivnim oblačenjem namerno izazivaju muškarce, dok istovremeno čak 21.4% navedene grupe ima neodređen stav.

Slična tendencija raspodele stavova primetna je i u subgrupi studenata u kojoj 23.1% ispitanika podržava iskazani stav, a čak 30.2% ispitanika iskazuje neodređen stav. Ipak, nešto pozitivnije stavove iznose ispitivani profesionalci, koji u 80.2% slučajeva negiraju dati iskaz, ali i u 14.6% iznose neodređen stav.

Konačno primenom jednofaktorske analize varijanse potvrđena je statistički značajna razlika dobijenih srednjih vrednosti u sve tri subgrupe $F(2.801)=28.385, p<0.05$.

Tabela 11. Komparativni prikaz rezultata po subgrupama na ajtemu 20
(Devojčice koje se oblače atraktivno namerno seksualno izazivaju muškarce)

Grupe	N	Sred. Vred.	Std. Dev.
Laici	430	2.99	1.215
Profesionalci	192	3.30	1.094
Studenti	182	3.19	1.083
Total	804	2.50	1.317

Diskusija sa zaključnim razmatranjima

Problematika analize dobijenih rezultata istraživanja nosi multiple opterećenosti. Tako u prvom redu moramo uzeti u obzir činjenicu relativno visokog broja ispitanika koji nisu pokazali saradljivost, a o čijim razlozima možemo samo spekulirati. Ipak, ukoliko bi se i vodili najblažom pretpostavkom nezainteresovanosti za dati problem, čini se da ideja tolerancije i ignorancije seksualne zloupotrebe dece ima snažnu podršku.

Istovremeno, ukoliko bi se vodili zvaničnom statistikom o prevalenciji seksualnog nasilja nad najmlađima stiće se utisak da ranije pomenuti udeo od približno 18% nesaradljivih ispitanika može imati i druge, nažalost, negativnije motive odbijanja saradnje. U tom kontekstu svakako se mogu tumačiti i slučajevi u kojima su ispitanici na marginama upitnika unosili neprimerene, pa i lascivne komentare na temu istraživanja.

Dodatno, mora se naglasiti subjektivno iskustvo istraživača prilikom samih anketiranja koja su i pored svih napora i profesionalne ljubaznosti anketara, bila često praćena pogrđnim pa i ozbiljno napadnim komentarima ispitanika da takvo istraživanje ne treba da se realizuje i da „tako bolesne stvari“ ne treba pisati.

I mada se može reći da prethodni nalazi nisu neočekivani, ostaje zabrinjavajuće da je problematika saradljivosti aktuelizovana i pri zvaničnim pokušajima da se anketiraju zaposleni u različitim ustanovama socijalne i zdravstvene zaštite dece.

Drugi problem analize rezultata izražavanja odnosi se naravno na problematiku davanja socijalno adaptiranih odgovora i same iskrenosti ispitanika. Tako na primer na pitanje: „Da li ste nekada videli dečiju pornografiju?“, potvrdne odgovore daje približno 10% laika i 19,5% profesionalaca, a samo 4% studenata, za koje se pak očekuje najveće interesovanje za internet tehnologije i konskventni pristup pornografskim materijalima.

Finalno problematika interpretacije dobijenih rezultata komplikuje se činjenicom da i relativno mali procenti negativno orjentisanih odgovora ispitanika posmatrani u realističnim okvirima populacije, impliciraju i dalje veoma visoke brojeke potencijalnih žrtava, kao i to da često visoki procenti neodređenih odgovora moraju biti tumačeni kroz značajan negativni potencijal.

Vraćajući se na analizu dobijenih podataka postaje upadljivo problematično niska informisanost ispitanika o datoj temi, kako u ravni autoprocene informisanosti, tako i u ravni dobijenih odgovora na konkretna pitanja. U tom smislu posebno značajnim se postavljaju niske procene viktimizacije devojčica ispod 5%. Ipak mora se naglasti da i dok se moglo očekivati da subgroupa laika daje niže procene od zvaničnih, kao zabrinjavajuće se postavlja to da 18,8% ispitanih profesionalaca jednako posmatra dati problem. Konačno, činjenica da svega 21,9% ispitanih profesionalaca poznaje elementarne krivično pravne okvire zaštite dece i maloletnika postavlja ozbiljno pitanje stručne osposobljenosti profesionalaca i potreba kontinuirane edukacije.

Analiza percepcije pojma deteta vršena je kroz tri ajtema (*Svako ko napuni 13 godina nije više dete, Devojčica koja je imala seksualne odnose nije više dete i Neka deca su toliko zrela i pre 13 godina, pa nije pogrešno imati seks sa njima*). Pri tome odgovori slaganja sa navedenim izjavama leže u rasponu od 2,2% do 8,1 % ukupnog uzorka. Ipak parcijalno posmatrano udeo stavova koji podržavaju ranu seksualizaciju dece postaje značajniji kada se uzme u obzir da subgroupa laika u 14,2% smatra da stupanjem u seksualne odnose devojčica gubi status deteta.

Tumačenje rezultata vezanih za poimanje pojma zlostavljača, donosi podatke prema kojima 6.6% ispitanika ukupnog uzorka vezuje zlostavljanje za isključivu primenu fizičkog nasilja, dok parcijalna analiza subgrupa pokazuje i nešto viši udeo istovetnih odgovora u uzorku laika (9%).

Isti trend distribucije primetan i je u analizi percepcije žena kao zlostavljača, pri kojoj 9.8% ispitanika ukupnog uzorka ne vidi žene kao zlostavljače, odnosno u sličnom statističkom porastu, 14% parcijalno posmatranih laika.

Ipak, možda najzanimljivije rezultate istraživanja donose odgovori koji se tiču percepcije svesne tolerancije seksualnog nasilja od strane žena odnosno majki žrtava. Tako i subgrupa laika i subgrupa studenata pokazuje visoke procenete odgovora, od preko 50%, u kojima se ispitanici slažu sa iznetim stavom intenzivnosti i tolerancije. Međutim, posebno značajno se postavlja to što isti kvalitet procene ima i čak 71.8% profesionalaca.

Ostajući u ravni analize percepcije zlostavljača značajnim se mogu tumačiti i rezultati prema kojima 15.9% ukupnog uzorka vidi homoseksualno orijentisane osobe kao jedinke sa većim potencijalom za činjenje seksualnih delikata prema deci. Istina viša distribucija navedenih odgovora od 24,2% pristuna je u subgrupi laika, ali se ne sme zanemariti da isti stav deli i 5.2% profesionalaca.

Pitanje primene adekvatnih sankcija prema počiniocima seksualnog nasilja nad najmlađima analizirano je kroz stavove o zatvorskim penalnim merama, hemijskoj kastraciji i ponovnom uvođenju smrtne kazne. Tako možemo zapaziti da populacija laika i studenata pokazuje visoke procenete odgovora koji podržavaju stroge institucijalne mere i primenu medicinskih sredstava hemijske inhibicije. Ipak, zanimljivo je da kada je u pitanju ponovno uvođenje smrtne kazne visoki procenti podržavanja perzistiraju samo kod laika, dok studenti pokazuju umereno opadanje podrške i udeo od 57.1% ispitanika, a profesionalci svega 25.1%.

Pitanje odnosa ispitanika prema viktimizaciji dece sa smetnjama u razvoju pokazuje prethodno elaborirane probleme informisanosti o datom problemu. Ipak, kao pohvalno postavlja se to da 80.5% ukupnog uzorka ispitanika smatra potrebnim uključivanje dece sa ometenošću u programe specijalne edukacije i prevencije seksualnog zlostavljanja.

Sumarno problematika stavova javnosti prema fenomenu seksualne zloupotrebe dece predstavlja pitanje od vitalnog značaja koje zahteva ozbiljnu analizu te formiranje adekvatne nacionalne preventivne/protektivne strategije. U tom kontekstu mora se naglasiti da države zapadne Evrope već decenijama unazad investiraju značajna sredstva u pravcu informisanja, edukacije

i razvoja veština (roditelja i dece) kojima se teži očuvati i unaprediti mentalno zdravlje najmlađih, a s obzirom na visoke rizike viktimizacije. Ipak čini se da izostanak upućenosti i interesovanja javnosti prema datom problemu u Srbiji ne može biti aboliran insuficijentnošću državnog angažmana. Naime, činjenica da ovaj vid kriminaliteta pogađa upravo decu, kao i to da je epidemično prisutan u velikom broju porodica, povećava zahteve individualne odgovornosti i angažmana u smeru informisanja i preventivnog osposobljavanja.

Literatura

Ajduković, M. (1993) Assessment of Professionals' and Nonprofessionals' Attitudes Toward Child Abuse in Croatia. *Child Abuse & Neglect*, 17, str. 549-556.

Balderian, N. (1991) Sexual abuse of people with developmental disabilities. *Sexuality and Disability*, 9, str. 323-335.

Bandura, A. (1988) Organizational Application of Social Cognitive Theory. *Australian Journal of Management*, 13, str. 275-302.

Banjanin-Đuričić, N. (1998) *Udarac po duši, Sociološka studija zlostavljanja dece u porodici*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja & Jugoslovenski institut za prava deteta.

Beardsall, L., Hetherington, J. (1998) Decisions and attitudes concerning child sexual abuse: does the gender of the perpetrator make a difference to child protection professionals? *Child Abuse & Neglect*, 22, str. 1265-1283.

Bernard, F. (1972) *Sex met kinderen*. Den Haag: Uitgeverij NVSH.

Blakeley J., Ribeiro, V. (1997) Community Health and Pediatric Nurses' Knowledge, Attitudes, and Behaviors Regarding Child Sexual Abuse. *Public Health Nursing*, 14, str. 339-345.

Blume, E.S. (1990) *Secret Survivors: Uncovering Incest and Its Aftereffects in women*. New York: John Wiley and Sons.

Bogavac, Lj., Popadić, D. (2009) Seksualno zlostavljanje u školi – prijavite! Saopštenje na simpozijumu KBC „Dr Dragiša Mišović“ – Dedinje „Destruktivnost i auto-destruktivnost mladih“, Beograd.

Bradshaw, J. (1988) *Bradshaw On: The Family-A Revolutionary Way of Self-Discovery*. Deerfield Beach: Health Communications.

Fishbein, M., Ajzen, I. (1975) *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading: Addison-Wesley.

Haeger, B. (1988) Attitudes of general psychiatrists to child sexual abuse. *Bulletin of the Royal College of Psychiatrists*, 12, str. 271-272.

Hegna, K., Mossige S., Wichstrøm, L. (2004) Older Adolescents' Positive Attitudes Toward Younger Adolescents as Sexual Partners. *Adolecence*, 39, str. 627-651.

Herbert, M., Lavoie, F., Parent, N. (2002) An assessment of outcomes following parents' participation in a child abuse prevention programme. *Violence and Victims*, 17, str. 355-372.

<http://amalipe.com/en/index.php> preuzeto 21.9.2010.god

http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=448287#hrono preuzeto 21.9.2010.god

http://www.parstimes.com/women/child_marriage.html preuzeto 21.9.2010.god.

Jones, A., Jemmott, E. (2009) *Child Sexual Abuse in the Eastern Caribbean*. University of Huddersfield, Action for Children & UNICEF.

Mathoma, A., Maripe-Perera, D., Khumalo, L., Mbayi, B., Seloilwe, E. (2006) Knowledge and perceptions of parents regarding child sexual abuse in Botswana and Swaziland. *Journal of Pediatric Nursing*, 21, str. 67-72.

Nikolić-Ristanović, V., Dimitrijević, J., Kovačević-Lepojević, M. (2008) Rizici trgovine decom i inkluzija. U: D. Radovanović (ur.) *Poremećaji ponašanja u sistemu obrazovanja*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, str. 389-405.

Perić-Todorović, D. (2002) *Seksualna zloupotreba dece i neki aspekti interpersonalnog i telesnog funkcionisanja u odrasloj dobi*. Doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet.

Rheingold, A., Campbell, C., Self-Brown, S., de Arellano, M., Resnick, H., Kilpatrick, D. (2007) Prevention of child sexual abuse: Evaluation of a community media campaign. *Child Maltreatment*, 12, str. 352-363.

Sladović, B. (1988) Stavovi hrvatskih stručnjaka prema spolnom zlostavljanju dece. *Društvena istraživanja*, 8, str. 843-862.

Tennfjord, O. (2008) *Attitudes towards child sexual abuse*. Doctoral dissertation, Trondheim: Norwegian University of Science and Technology.

Trebješanin, Ž. (2001) *Rečnik psihologije*. Beograd: Stubovi kulture.

Wellman, M. (1993) Child sexual abuse and gender differences: Attitudes and prevalence. *Child Abuse & Neglect*, 17, str. 539-547.

Wurtele, S., Moreno, T., Kenny, M. (2008) Evaluation of a sexual abuse prevention workshop for parents of young children. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 1, str. 331-340.

NIKOLA PETKOVIĆ,
MIRJANA ĐORĐEVIĆ,
VASILIJE BALOS

Public attitudes toward child sexual abuse in Serbia

Bringing public attention to the topic of sexual harassment of children in Serbia during 2010 as well as the series of arrests of persons suspected of "pedophilia", encouraged authors to conduct a study which will analyze the public opinion about sexual child abuse. The study is conducted using a sample of 804 people in three comparative categories, laymans, professionals who work with potential victims and sexual abusers, and students of the Belgrade university. Besides assessing how well the persons in question are informed and assessing their concrete knowledge, the authors will evaluate standpoints in five dimensions questioning the perception of the term child, the term abuser and cause often abusing, stands regarding punitive measures for sexual delinquents, stands regarding victimization of children with developmental disorders and finally the perception of the child regarding the abuse.

Key words: attitudes, sexual abuse, children.